

Fészkelődők

„[...] mert ember természete sokat hasonlít a lajháréhoz; nem mozdul helyéből, míglen ott magát inye szerint kéjelmesen érezi. De ha egyszer magát kéjelmetlenül érezi, fészkelődni kezd [...] s fészkelődése közben azon meggyőződésre jut, hogy a dolog bizony más-kép is lehet [...]. És meggyőződésre akarat következik; ha látjuk, hogy a dolog máskép is lehet, mihamar elmondjuk: máskép kell lenni.” (Kossuth Lajos, 1841)

Fészkelődők: gyermekek a családi fészekben, gyermekek az iskolában; gyermekek, akik az elvártból, az átlagosból, az életkornak megfelelőből, a normálisból, a megszokottból szabott köntösben feszengetnek, fészkelődnek; gyermekek, akik önállóságra törekednek, de akiknek mindennél nagyobb szükségük van a családi fészek nyújtotta biztonságra; gyermekek, akik olyan életúton haladnak, amelyet kísérni számunkra, felnőttek számára, kihívást jelent. Róluk szól ez a könyv, nekünk, akik felelős felnőtteként (szülőként, pedagógusként) végigkövetjük és igazgatjuk útjukat.” (Kotta, 2020, 17.)

Szülőként és elhivatott pedagógusként azt szeretnénk, ha az iskolában a gyermekek kibontakozó személyisége legalább akkora figyelmet kaphatna, mint a tudása. Ez viszont nagy kihívás a jelenlegi oktatási rendszerben. Az egészséges fejlődés feltételei nem biztosítottak mindenki számára, bármilyen körülmény közt, minden életszakaszban. Minden gyermek másképp és más ütemben fejlődik.

Mi jellemzi azt a gyermeket, akinek személyisége és képességei megfelelően bontakoznak ki, szemben azzal, aki a megszokottól eltérő módon fejlődik? Mit jelent a család és az iskolai közösség számára a másság, a problematikus fejlődés, a mentális zavar? Milyen lehetőségeink vannak nekünk, felelős felnőtteknek az eltérő viselkedés megelőzésében és kezelésében?

Ez a könyv ezekre a kérdésekre keresi a választ a legfrissebb tudományos információkra, kutatási eredményekre és szakmai ajánlásokra alapozva. A rendellenes, kóros fejlődési utak bemutatásában a szerzők az Amerikai Pszichológiai Társaság (APA) által kiadott DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), azaz a Mentális Rendellenességek Kórmeghatározó és Statisztikai kézikönyvének aktuális változatát, a DSM-5-t veszik (APA, 2013) alapul.

A kötet tudatosan vállalt célja, hogy az egyes témakörök és problématerületek kapcsán megfogalmazza azokat az iránymutatásokat, javaslatokat és tanácsokat, amelyek tudományosan igazolt, bizonyítottan hatékony eljárásokra épülnek. Ezzel egyrészt a köztudatban levő elavult, sőt káros gyermeknevelési és problémakezelési praktikák, másrészt az áltudományos beavatkozási módok helyett kínál olyan megoldási utat(ka)t, amelyek

mellett ma a legtöbb tudományos érv szól. Amikor szülőként vagy akár tanítóként az eltérő fejlődésű gyermek számára a legjobb megoldást keressük, meglehetősen nehéz helyzetben vagyunk. A piacon kínált elérhető és elad(hat)ó módszerek és csodamódszerek sokasága zavarbaejtő. Szerencsére ma már viszonylag jól kidolgozott tudományos technológia segíti az egyes pszichológiai beavatkozások hatékonyságának, azaz tudományos megalapozottságának osztályozását.

A szerzők az egyes problémakörökhöz tartozó tanácsaikban tehát a *rendelkezésre álló legjobb terápiát vagy eljárást* (angolul „best available therapy” vagy „best available practices”) veszik alapul.

A kötet első részében (*Milyen egy gyermek? Életkori sajátosságok kisiskoláskorban*) a szerzők a kisiskoláskori normatív fejlődés különböző területeit mutatják be. Ismertetik az adott korosztály fejlődési feladatait, kihívásait, az egészséges fejlődés feltételeit. Külön fejezetek tárgyalják a neurológiai érést és a fizikai aktivitás fontosságát, a tanulás és emlékezet sajátosságait, a metakognitív gondolkodást és önszabályozást, a kreativitást, a társas kapcsolatokat, az érzelmi fejlődést, a rajzfejlődést, a korosztályra jellemző játéktevékenységet és a mesék szerepét. Ebben a részben a kisiskoláskor pszichológiája iránt érdeklődők releváns kutatási eredményekkel, érdekes kísérletekkel ismerkedhetnek meg.

A kötet második része (*Fészkelődő kisiskolások: fejlődési eltérések kisiskoláskorban*) a megszokottól/elvárttól eltérő fejlődésű kisiskolásokról szól. Minden fejezet egy sajátos problémakört mutat be. Ezek nagyrésze konkrét diagnosztikai címkéhez köthető (pl. hangulatzavarok, szorongászavarok, tanulási zavarok, hiperaktivitás és figyelemzavar, viselkedészavar, oppozicionális zavar, szelektív mutizmus, a kiválasztás zavarai, tikk zavar, kényszerbetegség), mások, mint például az iskolafóbiának nevezett jelenség vagy a virtuális autizmus nem található meg a DSM-5 jegyzékében, de olyan aktuális problémákról szólnak, amelyek kellő figyelem és szakértő gondoskodás hiányában tartósan eltéríthetik a kisiskolást a kedvező fejlődési úttól. Helyet kap még ebben a részben a tehetség kérdésköre, a jelenség árnyoldalai és a tehetséges gyermek gondozásának társadalmi felelőssége, az agresszivitás jelensége, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek problematikája is külön fejezetet kap. Minden fejezet a normatív fejlődés viszonylatában mutatja be azokat a fejlődési eltéréseket, amelyek problematikusnak vagy kimondottan rendellenesnek tekinthetők.

A jelenségek magyarázatában, a kiváltó okok bemutatásában az aktuális szakmai álláspont jut érvényre.

A szerzők kapaszkodókat nyújtanak a szülők, tanítók számára: milyen tünetek esetén gyanakodjanak, mire figyeljenek, és főként kihez forduljanak. Bár ezek a fejezetek bővelkednek gyakorlati – kutatói és klinikai munka révén megalapozott – tanácsokban, nem terápiás tervet kínálnak. A sokszor több szakembert is bevonó terápia minden esetben tudatosan felépített és egyéniesített. A *Fészkelődők* tehát nem nyújthat megoldást a mentális zavarok kezelésére, de iránymutatóul szolgálhat a szülők, tanítók számára. A felnőtt pedig ráterelheti a gyermeket egy kedvezőbb fejlődési útra.

Ebben kap szerepet a kötet harmadik része (*Fészkelődik. Mit tegyék? Nevelői felelősség, mint lehetőség az „eltérő” viselkedés megelőzésében és kezelésében*) is, amely a problématerületektől, képességprofiltól független általános gyermeknevelési irányelveket fogalmaz meg. Mit jelent a mediált tanulási tapasztalat, hogyan léphetünk be általa a gyermek világába, hozzásegítve őt a változáshoz? Miért és hogyan ajánlott feszegetni a tabuként kezelt témákat a kisiskolással való beszélgetéseinkben? Külön fejezet foglalkozik azokkal a módszertani és tanulásszervezési kérdésekkel, amelyek az eltérő fejlődésű gyermekek iskolai beilleszkedését, helytállását segíthetik. A tudatos, professzionális nevelés a pedagógusok szakmai kötelessége, de egyben a szülők lehetősége is arra, hogy hatékonyan hozzájáruljanak a pszichológus, pszichiáter vagy iskolai/nevelési tanácsadó által kidolgozott beavatkozási terv sikerességéhez. Hangsúlyt kap a biztonságos családi háttér és a mély emberi kapcsolatok védő szerepe, illetve az, hogy szülőként hogyan járulhatunk hozzá a gyermek rugalmas ellenállóképességének, ún. rezilienciájának kialakulásához. A megnyilvánulásaiban zavaró, a nevelésben, fegyelmezésben, felzárkóztatásban kihívást jelentő kisiskoláshoz forduljunk feltétel nélküli elfogadással. Ez a személynek szól, nem az ő tulajdonságainak, viselkedéseinek. „Ha ez megvalósul egyéni és intézményi szinten, biztonságban lesz minden gyermek. Az elfogadással táplált személyiség optimálisan bontakozik ki, az elakadt személyiség fejlődésnek indul, a sérült pedig egészséges új rügyeket hajt.” (Kotta, 2020, 18.)

A *Fészkelődők*ben huszonekét szakember írása olvasható, akik gyakorlati és/vagy kutatómunkájuk során váltak a bemutatott téma szakértőjévé. A könyvet díszítő több mint harminc érzékletes illusztráció Sárkány Noémi igényes munkáját dicséri. A korrektúrát Szántó Bórika egyetemi adjunktus végezte. A kötetet méltatta Demetrovics Zsolt (PhD, professzor, Klinikai és mentálhigiénés szakpszichológus, ELTE, Pszichológiai Intézet), Roth Mária (PhD, professzor, BBTE, Szociológia és Szociálismunkás-képző Kar), Szentágotai-Táatar Aurora (PhD, klinikai szakpszichológus és pszichoterapeuta, BBTE, Pszichológia és Neveléstudományok Kar) és Szekszárdi Júlia (PhD, ny. egyetemi docens).

Irodalom

American Psychiatric Association (APA) (2013): *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (V. ed.) (pp. 66–84.). Washington DC: American Psychiatric Association.

Kotta Ibolya (2020.) (szerk.): *Fészkelődők: érdekességek a kisiskoláskor pszichológiájából*. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár.